

آرش شفاعی گروه فرهنگ و هنر

زبان فارسی، میراث مشترک تاریخی ما ایرانیان است، ولی تنها ایرانیان به این زبان دلبسته نیستند. در طول تاریخ، این زبان عامل پیوندی گسترده و استوار میان کشورهای بسیاری در جهان از شرق دور تا میانه‌های اروپا بوده است. در سال‌های اخیر زبان فارسی در کشفکش فشارهای مختلفی از بیرون و درون قرار داشته است که باعث شده بسیاری از دوستداران این زبان شیرین و تاریخی، نگران آینده آن شوند. در میزگردی با حضور سه کارشناس و استاد زبان و ادبیات فارسی محمدجعفر محمدزاده پژوهشگر و کارشناس فرهنگ و رسانه، وحید عیدگاه طرهبه‌ای شاعر و مدرس ادبیات و پژوهشگر فعال این حوزه ورادمان رسولی مهربانی پژوهشگر و مدرس ادبیات درباره این دغدغه‌ها صحبت کردیم و دیروز، امروز و فردای این زبان و چالش‌های پیش‌رویش را به بحث گذاشتیم. نکته جالب این‌که در این میزگرد کارشناسانی که ریشه‌های قومی لر و کرد و ترک داشتند، درباره زبان فارسی به بحث نشستند، نماد و نشانه‌ای از اشتراک تاریخی اقوام ایرانی درباره یک میراث مشترک یعنی زبان فارسی. بحث ما با کارشناسان در این میزگرد به درازا کشید که در دو بخش تقدیم مخاطبان گرامی می‌شود.

[۱] بسیار شنیده‌ایم که زبان فارسی، زبانی تمدن‌ساز و عامل وحدت نه‌تنها در ایران، بلکه در منطقه ما بوده است. همچنین درباره ویژگی‌های این زبان به عنوان یک زبان کهن جهانی بسیار شنیده‌ایم اما آیا واقعا این محاسن به‌واسطه این‌که ما گویشوران این زبان هستیم، مطرح نمی‌شود و اگر از بیرون به آن بنگریم باز هم این‌قدر می‌شود درباره زبان فارسی شیفته‌وار حرف زد؟

محمدزاده: یکی از ارزش‌های برجسته زبان فارسی، تاریخی بودن و عمری است که بر این زبان گذشته است. همان‌طور که مرحوم ملک‌الشعرا بهار اشاره کرده، تاریخ این زبان به حدود ۷۰۰ سال پیش از میلاد یعنی ۳۰۰۰ سال پیش بازمی‌گردد. نکته مهم دیگر، سیر تحولات و تطوراتی است که بر بستر زمان بر این زبان گذشته است. این تحولات را با دو معیار می‌توان سنجید: یکی تغییرات ساختاری و باقی‌ی درون خود زبان و دیگری تغییراتی که تحت تأثیر گذر زمان به وجود آمده‌اند. این فرآیند معمولاً به‌صورت تدریجی اتفاق می‌افتد و نمی‌توان مرزهای دقیقی برای دوره‌های مختلف زبانی قائل شد؛ مثلاً نمی‌توان گفت که پایان زبان باستان با پایان دوره هخامنشیان در ۳۳۵ پیش از میلاد، بلافاصله آغاز دوره میانه است. گاهی حتی ممکن است صد سال طول بکشد که یک دوره به دیگری منتقل شود.

زبان برای رسیدن به تکامل لازم است مراحل مختلف تحول و تکامل را طی کند و در تعامل مداوم با زمان، انسان‌ها و استفاده روزمره پالایش یابد. این ویژگی را می‌توان در زبان فارسی دید. حدود ۱۲۰۰ سال پیش، در زمان فردوسی، تألیف تاریخ‌بیهقی یا نگارش شاهنامه ابومنصوری، زبان فارسی به نقطه‌ای از تکامل رسید که دیگر نیازمند تغییرات بنیادی نشد. با این حال، برخی ناآگاهانه این موضوع را به عنوان نقطه ضعف زبان فارسی معرفی و انتقاد می‌کنند که چرا ما همچنان قادر به خواندن متونی مثل شاهنامه هستیم و زبان‌های زنده دنیا زبان‌هایی هستند که نتوانیم متون ۲۰۰ سال قبلش را بخوانیم. این نگاه ناشی از عدم شناخت تخصصی است، کسانی که این حرف را می‌زنند عموماً رشته‌های تحصیلی‌شان چیز دیگری بوده و اغلب هم در سیاست سرشته دارند، زیرا زبانی که هنوز در حال گذار و تکامل باشد، ممکن است توانایی ثبت آثار پایدار نداشته باشد، ویژگی‌ای که زبان فارسی از آن فراتر رفته است.

ویژگی دیگری که زبان فارسی را ارزشمند می‌کند، «درون‌زا بودن» آن است. هر زبانی ویژگی خاص خود را دارد مثلاً زبان عربی، زبانی تصریفی است و می‌توان افعال را در صیغه‌ها و باب‌های بی‌پایان صرف کرد. زبان فارسی قدرت بالایی در ترکیب‌سازی دارد. با استفاده از عناصر ساده‌ای مانند پیشوندها، پسوندها و اسم‌ها یا افعال، می‌توان هزاران واژه جدید ساخت. به عنوان نمونه، بررسی‌ها نشان داده‌اند که فقط با ۳۰ پیشوند، ۳۰ پسوند و ۱۰۰ کلمه پایه می‌توان حدود صد هزار واژه و صد هزار ترکیب جدید خلق کرد. این ویژگی منحصر به‌فردی است که

ممکن است در زبان‌های دیگر وجود نداشته باشد. این ظرفیت بالا، غنای زبان فارسی را در خلق مفاهیم و ارتباطات نو تقویت می‌کند. زبان فارسی از ویژگی‌هایی برخوردار است که در بسیاری از زبان‌های دیگر احتمال دارد به این شکل وجود نداشته باشد. یکی از این ویژگی‌ها، گنجینه‌ای است که در طول بیش از ۱۱۰۰ سال بر بستر این زبان تولید شده و همچنان امکان بازتولید و نوآوری را برای فارسی‌زبانان امروز فراهم می‌کند. آثار برجسته‌ای مثل شاهنامه، تاریخ‌بیهقی یا گلستان نه‌تنها خودشان منابع و مراجع ادبی-تاریخی هستند، بلکه تأثیرات عمیقی بر شعر و ادبیات فارسی داشته‌اند. به عنوان مثال، شاهنامه تنها یک اثر ادبی نیست؛ بلکه اثری منحصر به‌فرد در جهان محسوب می‌شود که حتی با گذر بیش از هزار سال، همچنان با همان خط، زبان و ساختار قابل خواندن، نوشتن و فهمیدن است. این ویژگی را نمی‌توان یک ضعف تلقی کرد، بلکه نقطه قوت بزرگ زبان فارسی به شمار می‌آید. در میان زبان‌های دنیا، کمتر زبانی پیدامی‌شود که آثاری با قدمت بیش از ۱۰۰۰ سال داشته باشد که همچنان به همان صورت اولیه درک شود. اگر بخواهیم آن را با متون آسمانی مانند قرآن مقایسه کنیم، از منظر دینی به نوعی مشابه است اما در بستر فرهنگی-ادبی، منحصر به‌فرد بودن زبان فارسی بیشتر به چشم می‌آید. زبان فارسی علاوه بر آثار کهن و ریشه‌های غنی بومی، در معیارهای تعریف‌شده برای زبان‌های کلاسیک با زنده نیز جایگاه ویژه‌ای دارد. این معیارها شامل باستانی بودن، وجود گویشوران فراوان، منابع ادبی و فرهنگی ارزشمند و استمرار تاریخی در گفتار و نوشتار است. وجود گویشوران بومی هم معیار دیگری در این خصوص است، یعنی برخلاف برخی زبان‌ها که وارد محدوده‌های جغرافیایی شده یا توسط مهاجران به مردمانی تحمیل شده‌اند، زبان فارسی از دل همین سرزمین و همین مردم برخاسته است.

[۲] یکی دیگر از ویژگی‌های منحصر به‌فرد زبان فارسی، پیوند تاریخی آن با موسیقی و شعر است. خارجیانی که زبان فارسی را شنیده‌اند، بارها به خوش‌آهنگ بودن این زبان اشاره کرده‌اند. حتی کسانی که معنای واژگان را نمی‌دانند، احساس شعر و موسیقایی از شنیدن فارسی دریافت می‌کنند و شاید پیوند تاریخی زبان فارسی و شعر هم به همین دلیل باشد. این خصلت در زبان فارسی وجود دارد و اگر جواب مثبت است، به چه دلیل ایجاد شده است؟

عیدگاه طرهبه‌ای: شاید نشود این ویژگی را به صورت دقیق و علمی بیان کرد اما این پدیده احتمالاً به دلیل ساده‌تر بودن مصوت‌های زبان فارسی نسبت به بسیاری از زبان‌های دیگر است. در فارسی معیار امروز، ما تنها سه مصوت بلند و سه مصوت کوتاه داریم که تمام واژگان متنوع این زبان با کمک همین تعداد محدود شکل گرفته است. آنها ممکن است چند نوع فتحه، کسره یا انواع «آ» داشته باشند، تعداد ضمه‌هایی که در زبان فرانسه وجود دارد، آموختن و تلفظ آن برای فارسی‌زبانان دشوار است؛ مثلاً ضمه‌ای که شبیه «ای» است یا ضمه‌هایی که با دهان کاملاً بسته، دهان

جمع‌شده یا دهان بازتر تلفظ می‌شود. مشخص است اگر آنها به زبان فارسی بنگردن، از دید آنها زبانی ساده و شیوا ممکن است به نظر آید. این سادگی، می‌تواند دلیل خوش‌آوایی زبان فارسی برای غیرفارسی‌زبانان باشد. البته نمی‌توان انکار کرد که ممکن است برخی از صامت‌های زبان فارسی برای خارجی‌ها دشوار تلفظ شود، در حالی که ما آنها را بسیار ساده می‌پنداریم. این موضوع کاملاً دوطرفه است؛ همان‌طور که ما نیز ممکن است تلفظ برخی از آواهای زبان‌های دیگر را سخت بدانیم اما به‌طور کلی، ترکیب سادگی نظام آوایی با غنای ادبی زبان فارسی، باعث شده تا این زبان برای بسیاری از غیرفارسی‌زبانان جذاب و ستودنی باشد. برخی

افراد، به‌ویژه دانشجویانی که از کشورهای دیگر برای تحصیل در دانشکده‌های ادبیات فارسی می‌آیند، بر این باورند که مصوت‌های زبان فارسی ساده‌است اما این‌که زبان فارسی زبانی خوش‌آهنگ است و آثار مهم ادبی و شعری به این زبان نوشته شده، نباید ما را به تصور برساند که این زبان تنها برای شعر و متون ادبی مناسب است پس زبانی جدی نیست و نمی‌توان با آن کار جدی علمی، فلسفه‌پوری و خردورزی کرد. این نوع نگاه، بسیار اشتباه است و می‌تواند به قضاوت‌های نادرستی درباره گستره توانایی‌های زبان فارسی منجر شود. تاریخ به ما نشان داده که زبان فارسی از دیرباز زبانی برای علم، فلسفه و بیان دقیق مفاهیم بوده است. اسناد تاریخی متعدد گواه این امرند، مانند کتاب‌های علمی جدی و برجسته‌ای که قرن‌ها پیش ازجمله در زمینه ریاضی، پزشکی و نجوم به این زبان نوشته شده‌است. آثاری همچون هادیات‌المعلمین فی الطب نمونه‌هایی درخشان از کاربرد علمی این زبان به شمار می‌آید که نشان می‌دهد این زبان از همان آغاز زبان بیان علم بوده است. بنابراین، نباید ویژگی‌های شاعرانگی و خوش‌آهنگی این زبان را به‌گونه‌ای ترجمه کرد که گویا برای مباحث جدی علمی یا فلسفی ناکارآمد است.

درحقیقت، فارسی تاریخی طولانی در زمینه بیان مفاهیم علمی

و فلسفی دارد و امروز نیز در زمینه‌های گوناگون از جمله علوم و تحقیقات مدرن کاربرد دارد. همین امروز کتاب‌ها و مقالات بسیاری در حوزه‌های علمی به فارسی نوشته یا ترجمه می‌شود که نشان از ظرفیت‌های این زبان فراتر از شعر و ادبیات است. این زبان در حال نشان دادن امکان خود در زمینه‌های علمی است اما اگر تنها به جنبه‌های ادبیات فارسی بپردازیم و زبان را محدود به گل و بلبل کنیم، ممکن است از قابلیت‌های غنی آن در سایر حیطه‌ها غافل شویم.

رسولی مهربانی: در نقدهای مربوط به زبان فارسی نیز باید با احتیاط بیشتری عمل کرد. برخی از این نقدها محصول ایدئولوژی‌هایی است که ایرانیان را همواره عقب‌مانده تصور می‌کنند و این عقب‌ماندگی را به زبان فارسی نیز منتسب می‌کنند، نتیجه‌اش این می‌شود که می‌گویند زبان فارسی زبانی است که به درد علم نمی‌خورد یا تحولی در آن اتفاق نمی‌افتد. یکی از تصورات غلط رایج این است که چون هنوز شاهنامه فردوسی برای ما قابل فهم است، پس زبان فارسی در طول ۱۰۰۰ سال گذشته پیشرفتی نکرده است. یا این‌که ما همیشه نظام‌های دیکتاتوری داشته‌ایم و زبان فارسی برای دور زدن دیکتاتوری به این سمت رفته که معانی مواجی داشته باشد و نمی‌توان حرف دقیقی در آن زد. اینها گزاره‌هایی کاملاً

غیرعلمی و برآمده از تصور عقب‌مانده بودن ایران است. از سوی دیگر، گروه‌هایی که قصد مقابله با رویکردهای مخالف را داشتند، عمدتاً نگرشی ملی‌گرایانه اتخاذ کرده‌اند. این نگاه البته در جای خود ارزشمند است اما این نگاه هم منجر به اظهارات غیرعلمی شده است. به عنوان نمونه، تأکید زیادی بر قدمت زبان فارسی و جنبه‌های تاریخی آن صورت گرفته، در حالی که کمتر تلاش شده تا چارچوب مفهومی مشخصی ایجاد شود که نشان دهد زبان فارسی در شرایط کنونی چه نقشی می‌تواند در پیشرفت علمی و اقتصادی ایفا کند. هنگامی که بارها به نکات تاریخی و ملی‌گرایانه پرداخته می‌شود، ناخودآگاه جنبه‌های علمی و اقتصادی و فواید زبان فارسی به حاشیه رانده می‌شود. این امر باعث می‌شود نتوانیم پاسخ مستدلی به کسانی بدهیم که بیشتر به ارزش‌های علمی و اقتصادی اهمیت می‌دهند.

اگر بخواهیم از زاویه دیگری به موضوع نگاه کنیم، یکی از ویژگی‌های خاص زبان فارسی این است که فرآیند استانداردسازی آن بسیار زودتر از زبان‌های دیگر مانند انگلیسی و فرانسوی اتفاق افتاده است. برای مثال زبان‌های مذکور در دوره‌هایی متأخرتر، همچون قرن شانزدهم میلادی به یک استاندارد مشخص دست یافتند تا لِهجه‌های

مختلف این زبان بتوانند با هم ارتباط برقرار کنند. قبل از آن، حتی افعال ساده‌ای مانند «is» در مناطق مختلفی چون اسکاتلند به اشکال متفاوتی نوشته می‌شد و این تفاوت‌ها ارتباط میان گویشوران آن زبان‌ها را دشوار می‌کرد اما در زبان فارسی، این استانداردسازی بسیار زودتر و در دوران سامانیان انجام شده است. در همان اوایل شکل‌گیری زبان فارسی نو، ساختاری استاندارد پدیدار شده که امکان برقراری ارتباط میان اقوام مختلف را فراهم کرد.

از سوی دیگر، چند رویداد مهم تاریخی در سده‌های سوم و چهارم هجری تأثیر عمده‌ای در تثبیت زبان فارسی داشتند. یکی از این وقایع، حمایت سیاسی صفاریان از این زبان بود. ترجمه‌های متون دینی همچون تفسیر طبری و قرآن به فارسی نیز نقش دینی به این زبان بخشید و باعث تقویت نقش آن در جامعه شد. چنین تحولاتی سبب شد زبان فارسی به تدریج به ابزاری چندمنظوره تبدیل می‌شود که برای اهداف مختلفی از آن استفاده می‌شد. به نظر می‌رسد فارسی‌زبانان، آگاهانه یا ناخودآگاه، تلاش کرده‌اند این زبان را به شکلی استاندارد درآوردند تا قابلیت استفاده در مناطق مختلف جهان را داشته باشد. نتیجه این فرآیند را می‌توان در دوره غزنویان مشاهده کرد؛ زمانی که با فتح هند، زبان فارسی به هندوستان و پاکستان راه یافت و در آنجا مورد استفاده قرار گرفت. این روند نشان می‌دهد زبان فارسی، همان‌طور که انگلیسی به تدریج ساده شد، فرآیند ساده‌سازی خود را خیلی زودتر آغاز کرد. این امر سبب شد مراحل تکاملی زبان سریع‌تر پیش برود و زبانی شکل بگیرد که برای استفاده بین‌المللی بسیار مناسب باشد. به همین دلیل، در نقاط مختلف دنیا، زبان فارسی به عنوان یک واسطه فرهنگی و ارتباطی شناخته می‌شد. برای مثال، مازکوپولو در سفرهای تجاری خود از زبان فارسی استفاده می‌کرد. در یادداشت‌های یول و کوردیر بر سفرنامه مازکوپولو توضیح داده شده است که او احتمالاً هنگام تجارت در قلمرو وسیع امپراتوری مغول از زبان فارسی بهره می‌برد. این امپراتوری که مناطق گسترده‌ای از شرق را شامل می‌شد، به نوعی دوره رنسانس تمدن ایرانی را رقم زد. چنین گستردگی جغرافیایی نیازمند زبانی فراگیر برای ارتباطات بود و این زبان، پیش از مغول‌ها نیز زبان فارسی بود که نقش زبانی میانجی را ایفا می‌کرد. مغول‌ها نیز از همین زبان استفاده کردند. به عنوان نمونه، در چین زبان فارسی به عنوان سومین زبان رسمی حکومت مغول شناخته می‌شد. مغول‌های چین حتی مدرسی برای آموزش این زبان تأسیس کردند و نامه‌ها و برخی اسناد حکومتی خود را به این زبان نوشتند. همچنین، ارتباطات دریایی تجاری که از بنادر چین آغاز می‌شد و با عبور از ایران تا شرق آفریقا ادامه پیدا می‌کرد هم تحت‌تأثیر نفوذ زبان فارسی بود.

زبان فارسی فقط

«جام‌جم» با حضور کارشناسان درباره زبان و ادبیات فارسی

زبان فارسی در طول تاریخ نفوذی گسترده به عنوان زبان تجارت، ادب و فرهنگ در سراسر مناطق مختلف داشته است. در شرق آفریقا، زبان فارسی به عنوان زبان تجاری رواج داشته و کشورهای امروز سواحلی‌زبان از این زبان بهره می‌برند. در هندوستان و پاکستان که تأثیر زبان فارسی شناخته شده است، نیازی به توضیح بیشتر وجود ندارد. در مناطق مرکزی آسیا مانند تاجیکستان و بخش‌هایی از ازبکستان، زبان فارسی همچنان مورد استفاده قرار دارد.

جالب‌تر این‌که در امپراتوری مغول روسیه، معروف به اردوی زرین که تا شبه جزیره کریمه اوکراین امروزی ادامه داشته، زبان فارسی هم به عنوان زبان تجارت و هم زبانی برای ادب و عرفان شناخته می‌شده است. حتی آثار ملموس فارسی همچون سکه‌ها و کتاب‌ها از آنجا کشف شده است. از سوی دیگر، در امپراتوری عثمانی پیشینه ارج نهادن به زبان فارسی به دوران پیش از شکل‌گیری این امپراتوری و دولت سلاجقه روم برمی‌گردد؛ حکومتی که شاید بیش از هر حکومت دیگری زبان فارسی را گرامی می‌داشت. انتخاب نام شاهان و علاقه به شاهنامه نشان دهنده این تأثیر بود. با ظهور امپراتوری عثمانی که میراث‌دار سلجوقیان روم بود، سلاطین اولیه دیوان‌های شعر فارسی سرودند. نماد برجسته‌ای از این تأثیر فرهنگی، سلطان محمد فاتح است که هنگام فتح قسطنطنیه، به زبان فارسی بی‌تی می‌خواند که: *یوم نوبت می‌زند بر طارم افراسیاب / پرده‌داری می‌کند در قصر قیصر عنکبوت*. این روند توسط دیگر سلاطین عثمانی ادامه یافت؛ برای مثال، سلطان سلیمان قانونی دیوان‌هایی به زبان فارسی داشت.

نسبت پادشاهان پاندور

رسولی مهربانی: نقش تاریخی زبان فارسی به عنوان یک زبان میان به آنجا یا نگذاشته‌اند، نفوذ کند. برای مثال در اندونزی یا حکومت مسلمانن بوده است که از زبان فارسی استفاده می‌کردند. جالب این است که حتی پادشاهان پاندورنگو در کامبوج و پیوند می‌زدند که به واسطه همین پیشینه تاریخی امروز گویش داستان‌های عامیانه فارسی درباره حمزه در آنجا خوانده می‌شود ترجمه‌شده به زبان محلی نظیر مالایی، گویای عمق این تأثیر فرا

قصه

خمسه نظامی به زبان چینی ترجمه شد

در آستانه روز نظامی گنجوی، دو گنج از شاهکار ادبی خمسه نظامی گنجوی؛ مخزن الاسرار و خسرو و شیرین با همکاری انتشارات مردم تیان‌جین، از شناخته‌شده‌ترین مؤسسات انتشاراتی

در چین، به زبان آهنگین و ادبی چینی منتشر شد و در اختیار علاقه‌مندان و ادب‌دوستان و خوانندگان شاهکارهای ادبی این کشور قرار گرفت.

این کتاب با همکاری مشترک رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در چین و مرکز ساماندهی ترجمه و نشر معارف اسلامی و علوم انسانی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، توسط استادان زبان و ادبیات فارسی دانشگاه‌های چین با سرپرستی، نظارت و سرپرستاری خانم موهونگ یان به زبان چینی ترجمه شد. این کار با تلاش چند نفر از استادان زبان و ادبیات فارسی دانشگاه‌های چین، در قالب شعر و آهنگین ترجمه شد.

رویداد

رونمایی «نیست» فاضل نظری

مراسم رونمایی از جدیدترین کتاب فاضل نظری با نام «نیست» عصر پنجشنبه در سالن اصلی پردیس سینمایی آزادی برگزار شد. درحالی‌که از همان لحظات آغازین سالن اصلی سینما آزادی پر شده بود و بعضی از حاضران به‌صورت سریایی مراسم را دنبال می‌کردند، جلسه آغاز شد. در ابتدای این مراسم فاضل نظری درباره نگاهش به شعر نکاتی را خطاب به حاضران گفت. فاضل نظری با بیان این‌که بعضی‌ها به شعر من ایراد می‌گیرند، گفت: گاهی اوقات بعضی‌ها که دوست و عزیز من هم هستند، به من می‌گویند فاضل در مجموعه شعرش این کار را کرده، ولی باید این کار را می‌کرد. مگر من تصمیم می‌گیرم که این کار را بکنم؟ نظری در ادامه درباره شعرهای اجتماعی و سیاسی و «شعر واکنش سریع» که در واکنش به مسائل روز نوشته می‌شوند، گفت: نمی‌فهمم چطور می‌شود بلافاصله بعد از یک مناسبت شعر بگویی و واکنش سریع داشته باشی؟ می‌شود، ولی چنین شعری هم‌هم قدر عمر دارد.

نشست

«تاریخ قرآن» بررسی می‌شود

کتاب «تاریخ قرآن» تألیف محمود رامیار در بیست‌وهشتمین نشست از سلسله برنامه‌های «صد کتاب ماندگار قرن» فردا از ساعت ۱۰ صبح در مرکز همایش‌های بین‌المللی سازمان اسناد و کتابخانه ملی

ایران بررسی می‌شود. این نشست با افتتاح نمایشگاه قرآن‌های نفیس در موزه کتاب و میراث مستند همراه خواهد بود. فاطمه توفیقی، عضو هیات علمی دانشگاه ادیان و مذاهب قم و محمدهادی گرامی، عضو هیات علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی سخنرانان این مراسم هستند. محمد حسین ساکت، مترجم و پژوهشگر تمدن اسلامی نیز دبیری نشست را برعهده دارد. علاقه‌مندان می‌توانند این برنامه را به‌صورت زنده در صفحه آپارات سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران به نشانی aparat.com/nlai.ir پیگیری کنند. در معرفی کتاب تاریخ قرآن آمده است: این کتاب درباره مسائل مربوط به قرآن و تاریخ این کتاب به زبان فارسی است.

سینمای جهان

مرگ مشکوک

برنده اسکار و همسرش

بعدا پلیس این مرگ را مشکوک اعلام کرد. جین هکمن، بازیگر ۹۵ساله برنده اسکار و همسرش بتسی آراکاو، پیاپیانت کلاسیک ۶۳ساله در خانه خود در سانتافه (Santa Fe) نیومکزیکو فوت شدند. کلانتر منطقه سانتافه در گفت‌وگو با روزنامه سانتافه نیو مکزیکن اظهار کرد: «تنها چیزی که می‌توانم بگویم این است که ما در حال انجام تحقیقات اولیه و منتظر تأیید حکم بازرسی هستیم.» این اظهارات پیش از تأیید رسمی هویت این زوج منتشر شد. جین هکمن یکی از پرافتخارترین بازیگران هالیوود بود که هم‌دوره با بزرگانی چون رابرت دنیرو، آل پاچینو و داستین هافمن به شهرت رسید. او در طول دوران حرفه‌ای خود دو جایزه اسکار، سه گلدن گلوب و جایزه سیسیل بی. دمیل را در سال ۲۰۰۳ دریافت کرد.